

Problemy etykiety językowej

Anna Kozłowska

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego

- 1 Pojęcie etykiety językowej
- 2 Etykieta językowa a honoryfikatywność
- 3 Cechy polskiej etykiety językowej XX wieku

Definicja etykiety językowej (definicja funkcjonalno-pragmatyczna)

ETYKIETA (GRZECZNOŚĆ) JĘZYKOWA – zbiór przyjętych w danej społeczności wzorów językowych zachowań grzecznościowych, zwyczajowo podporządkowanych określonym sytuacjom pragmatycznym (Małgorzata Marcjanik).

- Etykieta językowa jako część etykiety ogólnej (*savoir-vivre'u*) oraz kompetencji kulturowej.
- Etykieta jako realizacja *maksymy grzeczności* (Geoffrey Leech): *nie wypada nie. . . .*
- „Gry grzecznościowe” i problem szczerości.

Typy wyrażen grzecznościowych

1. BEHAWITYWY – autonomiczne akty etykiety.

PRZYKŁADY: podziękowania, pożegnania, życzenia, gratulacje, pozdrowienia, toasty, przedstawianie się komuś, dedykacje.

2. Etykietalna obudowa innych aktów:

- formy adresatywne, np.: *Moi kochani*, *Szanowny Panie Profesorze*;
- części orzeczeń złożonych, np.: *Pozwolę sobie przypomnieć, że...*; *Bądź uprzejmy pamiętać, że...*;
- niektóre konstrukcje składniowe, np.: *Jeżeli Pani pozwoli, to...*; *Czy może mi Pan skasować bilet?*.

Dialogowa struktura behawitywów

PRZYKŁAD 1.: – *Przepraszam.* – *Nie ma za co.*

PRZYKŁAD 2.: – *Wesołych Świąt.* – *Dziękuję. Wesołych Świąt!*

PRZYKŁAD 3.: – *Przykro mi.* – *Łatwo się to mówi.*

PRZYKŁAD 4.: – *Niech będzie pochwalony.* – *Dzień dobry.*

PRZYKŁAD 5.: [Kichnięcie] – *Na zdrowie.*

Rodzaje behawitywów

1. Akty bezpośrednie.

PRZYKŁADY: *Przepraszam za spóźnienie.*

Witam szanownych gości.

Pozwólcie, że przedstawię wam mojego narzeczonego.

Moje gratulacje.

2. Akty pośrednie.

PRZYKŁADY: *Najlepszego!*

No to cyk!

Kogo ja widzę?

Przepraszam, czy mogłabym prosić o ciszę?

Rodzaje behawitywów cd.

1. Akty szablonowe.

PRZYKŁADY: *Chciałabym złożyć Ci kondolencje.*

Wesołego Alleluja!

Bardzo Ci dziękuję.

Chciałbym wnieść toast za pomyślność młodej pary.

2. Akty nieszablonowe.

PRZYKŁADY: *Wiem, jak bardzo kochałaś ojca.*

Niechaj święta Wielkiej Nocy będą pełne Boskiej mocy. Aby zdrówko dopisało i jajeczko smakowało!

Niech Ci Bozia w tłustych dziatkach wynagrodzi.

Zdrowie wasze w gardła nasze.

Za gospodarzy, żeby zawsze mieli takich zacnych gości.

Stylistyczne i środowiskowe zróżnicowanie form grzecznościowych

1. Zróżnicowanie form behawitywów.

PRZYKŁADY: *Dzień dobry. Witam Pana. Kłaniam się pięknie. Szczęść Boże. Cześć. Hej(ka). Serwus. Graba itd...*

2. Zróżnicowanie form adresatywnych.

PRZYKŁADY: *Wasza Magnificencjo Wielebny Księżę Rektorze! Księżę Rektorze! Księżę Profesorze! Drogi/Kochany Księżę Stanisławie! Stasiu!*

Próby „odświeżania” form grzecznościowych

PRZYKŁAD 1.: *Przesyłam najszczęśliwsze gratulacje.*

PRZYKŁAD 2.: *Naprawdę Państwu współczuję.*

Pojęcie honoryfikatywności

HONORYFIKATYWNOŚĆ jako odrębna kategoria wewnątrzjęzykowa (krzyżująca się z kategorią osoby), wyrażająca informację o towarzysko-społecznej relacji między nadawcą i odbiorcą, o relacji między nadawcą i słuchaczem niebędącym adresatem oraz o relacji między nadawcą i bohaterem wypowiedzi (Romuald Huszcza).

Przejawy honoryfikatywności w polszczyźnie – zaimki *pan*, *pani*, *państwo*

PAN

I want to speak to you the way
people speak to men whom they
don't know well or whom they
don't know

I want to show that I feel some-
thing good toward you of the kind
that people show they feel toward
people whom they don't know well
and whom they think of as people
who can do what they want.

(Anna Wierzbicka)

Pan jako zaimek honoryfikatywny

PRZYKŁAD 1.: *Ty powinieneś to zrobić – Pan powinien to zrobić.*

PRZYKŁAD 2.: *Ty bałwanie! – *Panie bałwanie!*

Ty idioto! – *Panie idioto!

Inne zaimki honoryfikatywne

Zaimki honoryfikatywne jako klasa otwarta.

- *dziadek: Czy dziadek dobrze się czuje?*
- *mama: Proszę, niech mama nie robi scen!*
- *ksiądz: Proszę księdza, Janek się przeżywa!*
- *pan dyrektor: Teraz powinien zabrać głos pan dyrektor.*
- ...

Przejawy honoryfikatywności w polszczyźnie cd. – leksyka

- *fatygować się – jechać, iść*

Fatygował się Pan do nas z tak daleka.

*Fatygowałem się do Pana z tak daleka.

- *godność - nazwisko*

Jak brzmi Pańska godność?

*Moja godność brzmi Kowalska.

- *usiąść – spocząć*

Proszę spocząć.

*Chciałabym spocząć.

Honoryfikatywność w formach czasownika

PRZYKŁAD 1.: *Pan/pani czyta.*

PRZYKŁAD 2.: *Niech pan/pani siada.*

PRZYKŁAD 3.: *Państwo czytali/czytaliście.*

PRZYKŁAD 4.: *Niech państwo siadają.*

Honoryfikatywność a polityka językowa

PRZYKŁAD: współczesne ogólnopolskie *pan/pani czyta, państwo czytają* vs. zalecane w latach socjalizmu *wy czytacie, obywatel/towarzysz czyta*.

Główne normy polskiej etykiety językowej XX wieku

1. Okazywanie szacunku partnerowi dialogu (zwłaszcza osobom starszym, kobietom, przełożonym, osobom pełniącym prestiżowe funkcje) połączone z jednoczesnym umniejszaniem własnej wartości i zasług.

PRZYKŁAD 1.: *Całuję rączki; Sługa uniżony.*

PRZYKŁAD 2.: – *Doskonały sernik upiekaś. – Oj, dużo mu jeszcze brakuje.*

2. Przejawianie zainteresowania sprawami ważnymi dla partnera dialogu oraz dla jego najbliższej rodziny.

PRZYKŁAD: – *Dzień dobry. Jak się Pani czuje? A jak zdrowie Małżonka?*

Szczegółowe normy etykietalne

1. Zasada współodczuwania.

PRZYKŁAD 1.: – *Doskonale rozumiem, co czujesz.*

PRZYKŁAD 2.: rozbudowane akty kondolencji, gratulacji itp.

2. Zasada aprobaty i życzliwości dla poczynań partnera – bagatelizowanie jego przewinień i pomniejszanie własnych.

PRZYKŁAD 1.: – *Przepraszam za ten wygłup. – Nie ma sprawy. Każdemu może się zdarzyć.*

PRZYKŁAD 2.: – *Do widzenia. Tyle czasu wam zmarnowałem.*

PRZYKŁAD 3.: – *Mam nadzieję, że lektura mojej pracy nie będzie katorgą.*

Szczegółowe normy etykietalne cd.

3. Zasada demonstrowania chęci przebywania w towarzystwie partnera.

PRZYKŁAD 1.: – *Muszę już iść.* – *Już? Zostań jeszcze trochę! Może jeszcze kawy?*

PRZYKŁAD 2.: – *Dziękuję za odwiedziny.* – *Cała przyjemność po mojej stronie.*

4. Zasada deklarowania pomocy partnerowi.

PRZYKŁAD 1.: – *Czym mogę służyć?*

PRZYKŁAD 2.: – *Pani pozwoli, ta torba pewnie jest bardzo ciężka.*

Szczegółowe normy etykietalne cd.

5. Zasada składania dowodów pamięci.

PRZYKŁAD 1.: – *Z okazji Twoich osiemnastych urodzin przesyłam najserdeczniejsze życzenia...*

PRZYKŁAD 2.: – *Jak się miewa Pani ojciec?*

PRZYKŁAD 3.: *Serdeczności – Twoja Zosia*

6. Zasada dyskrecji dotycząca niektórych problemów (niektóre choroby, dochody, życie intymne).

„Rewolucja” w polskiej etykiecie językowej w XX w.

1. Schematyzacja formalna językowych zachowań grzecznościowych.
2. Uproszczenie i unifikacja etykiety językowej połączone z rozchwianiem norm.
3. Przejmowanie aktów grzecznościowych z innych kultur.

PRZYKŁADY 1.: *Miłego dnia!*

PRZYKŁAD 2.: *W czym mogę pomóc?*

Praktyczne znaczenie wiedzy o normach etykietalnych obowiązujących w danej społeczności.

PRZYKŁAD 1.: * *Szanowna Pani Mario Nowak!*

PRZYKŁAD 2.: * *Pani Anno, dziękuję i zapraszam ponownie na zakupy.*

PRZYKŁAD 3.: * *Witam Pana, Panie Profesorze [...] Serdecznie pozdrawiam – Jan Kowalski, student II roku*

Dziękuję za uwagę :)

Temat następnego wykładu:
TEORIA RELEVANCJI SPERBERA I WILSON.
NOWE MODELE KOMUNIKACYJNE.
Zapraszam!